

Kerkelijke begeleiding rond sterven en begraven

Informatiebrochure over sterven en begraven

Deze brochure is samengesteld door de kerkenraad van de Hervormde gemeente Emst. De tekst nodigt uit tot bezinning op de eindigheid van het leven en geeft richtlijnen over wat de kerk van Emst kan en wil betekenen rondom een overlijden en begrafenis.

1. Bezinning op het sterven

Dat ons leven eindigt als het gras of een bloem is, lezen we op verschillende plekken in de Bijbel. Wij weten allen dat ons leven eenmaal wordt afgebroken door de dood. We zien het om ons heen. Toch schuiven wij het nadenken over ons einde vaak voor ons uit. Dat betreft de praktische kant: de bezinning op de begrafenis en wat daarna komt; dit betreft ook de geestelijke kant, namelijk de vraag of wij in Christus zullen sterven en in Hem uitzicht hebben op het eeuwige leven. Wanneer wij in ons leven hierover hebben gesproken, kunnen veel pijnlijke en moeilijke vragen voor onze nabestaanden achterwege blijven.

Het is heel belangrijk om in het leven rekening te houden met de dood. In de eerste plaats door ons toe te vertrouwen aan de Overwinnaar op de dood, Jezus Christus. Hij biedt ons redding aan, door Zijn lijden en sterven in onze plaats. Geloof in Hem!

Bereid uw huis

Verder is het goed om ook heel praktisch rekening te houden met het feit dat het leven eindig is. De dood kan ons plotseling overkomen. Dit geldt ook voor jongere mensen.

Familie of andere nabestaanden kunnen enorm geholpen zijn met schriftelijk vastgelegde informatie waar zij in een hectische en emotionele tijd op terug kunnen vallen.

Belangrijk daarbij is:

- Laat uw naasten weten waar deze informatie te vinden is.
- U kunt er ook voor kiezen om uw wensen kenbaar te maken aan uw wijkouderling of predikant als u dit graag in vertrouwen wilt delen. Deze legt het op een vertrouwelijke plek vast waar uw wijkouderling en predikant bij kunnen (ook bij wisseling van ouderling of predikant).

Om welke informatie gaat het hier? Te denken valt aan:

- De tekstkeuze op de rouwkaart;
- Keuze van psalmen of liederen in de rouwplechtigheid;
- Wel of geen bloemen;
- Begrafenis in besloten kring of niet, etc.

Zijn er dingen waar u met pijn of spijt op terugkijkt? Mogelijk kunnen er woorden van verontschuldiging of verzoening geschreven worden (of liever nog: waar mogelijk bij leven uitgesproken worden naar de mensen die het

betreft. Ook kan het bijzonder waardevol zijn voor nabestaanden als u uw waardering of liefde uitspreekt voor uw naasten).

Mogelijk kunt u een terugblik op uw leven vastleggen of u vermeldt een of meer Bijbelgedeelten, psalmen, liederen of gedichten die u hebben aangesproken of bemoedigd.

Het is belangrijk dat u ervoor zorgt dat liederen, gedichten of andere zaken die u bij de rouwplechtigheid gezongen of voorgelezen zou willen hebben, niet strijdig zijn met het Woord van God.

Denk verder aan praktische zaken zoals:

- Een eventuele begrafenisverzekering
- Financiële zaken, bankgegevens, verzekeringen etc.
- Een actuele adressenlijst
- Inloggegevens voor diverse digitale programma's, sociale media.

Het boekje 'Goed voorbereid' dat in onze gemeente wordt uitgereikt, kan een hulpmiddel zijn om al deze dingen vast te leggen. Dit boekje is ook voor iedereen te downloaden op de website van de Hervormde gemeente te Emst. In dit boekje kunt u tal van wensen noteren. Een website met goede praktische tips is www.meegeven.nl.

Levensboek, levenswensverklaring, orgaandonatie

Als het gaat om de voorbereiding op het sterven en het bewust zijn van de eindigheid van ons leven, kunnen we positieve keuzes maken op het moment dat we nog gezond en helder van geest zijn. Te denken valt aan verschillende zaken waarover goede en verantwoorde informatie te lezen is op de website en in brochures van de NPV (Nederlandse Patiënten Vereniging) :

- Een levensboek (laten) maken. Met het levensboek legt u uw levensloop vast. Voor uzelf en voor uw naasten.

U verzamelt herinneringen en belangrijke gebeurtenissen. Zelf, of met een schrijfmaatje. Ook foto's, ansichtkaarten of plattegronden kunnen een plek krijgen in het levensboek. Ook kan gedacht worden aan boeken van de christelijke schrijver Frans van Houwelingen 'Mama, vertel eens' en 'Papa, vertel eens'. Ook de boeken van Elma van Vliet zijn bruikbaar, zoals 'Opa, vertel eens', 'Oma, vertel eens'; dit zijn boeken om samen in te vullen en in gesprek te gaan.

- Een levenswensverklaring. Zeker als uw gezondheid minder is of wordt, kan het goed zijn om een levenswensverklaring in te vullen. Hierin spreekt u uit dat uw leven waardevol is, welke soort zorg u wanneer wilt ontvangen (hospice, wel of geen reanimatie etc.) en wie u vertegenwoordigt als u zelf uw wil niet meer duidelijk kunt maken. Dit is tevens een goede aanleiding om in gesprek te gaan met uw naasten over deze thema's.
- Uw keuze rond het thema orgaandonatie. Wilt u organen afstaan na uw overlijden? In het donorregister wordt vastgelegd wat uw wens is. Let wel: als u geen keuze aangeeft, staat u automatisch in het register als 'geen bezwaar tegen orgaandonatie'. Het is aan te raden uw naasten op de hoogte te stellen van uw keuze.

Testament en legaat

Bij uw notaris kunt u een testament laten maken. Met hem/haar bespreekt u wat u geregeld wilt hebben wanneer u overlijdt. Bijvoorbeeld wat er met uw woning, geld en spullen gebeurt. De notaris schrijft uw wensen in het testament.

Het is hierbij ook mogelijk een legaat vast te leggen, bijvoorbeeld een bepaald geldbedrag voor de kerk of ander goed doel.

In de praktijk zien we dat er juist bij de verdeling van de erfenis veel familieruzies ontstaan. Juist uit zorg voor uw kinderen/ kleinkinderen of andere naasten is het daarom waardevol om hierover na te denken

en dit vast te leggen en zo mogelijk ook al te bespreken met uw naasten.

Voogdij voor kinderen

Heeft u minderjarige kinderen? Dan is het goed om een voogd (desgewenst 2 voogden) aan te wijzen in uw testament of in het gezagsregister.

Een voogd wordt aangewezen als beide ouders zijn overleden.

In vertrouwelijkheid spreken over de dood

De dood is een vijand en jaagt ons angst aan. Het kan kwetsbaar zijn om hierover te spreken. Toch willen we u aanmoedigen om hierover als dit u bezighoudt, te spreken met uw predikant, wijkouderling/bezoekbroeder of bezoeker van Zie eens om. Bent u vooral bang om geliefden los te laten, of gaat het om angst voor het oordeel van God, voor het onbekende van de dood of voor pijn en lijden? Het is van grote waarde om dit samen te bespreken en samen in gebed te brengen. We verwijzen ook graag naar het artikel dat ds. H.G. de Graaf hierover schreef in de Waarheidsvriend met als titel 'Omgaan met de dood'.

Cremerie?

Vanwege de waarde van het menselijk lichaam dat God ons heeft toevertrouwd, de manier waarop de Bijbel spreekt over het omgaan met de gestorven lichamen van onze geliefden, en het volgen in Jezus' voetspoor staan we als Hervormde gemeente voor begraven en niet voor cremeren. Om deze reden zullen het kerkgebouw en De Hoeksteen alleen bij een begrafenis ter beschikking worden gesteld voor opbaren, condoleren en rouwplechtigheden, en niet bij cremeren. We verwijzen hierbij ook naar de themabrochure 'Begraven en cremeren' die is uitgegeven door de Gereformeerde Bond.

Verliezen van een kind

In onze gebroken wereld kan er ook sprake zijn van rouw en verdriet rond kinderen. (Jonge) kinderen kunnen sterven en ook kan een kind voorafgaand aan de geboorte al zijn overleden. We noemen hier de woorden miskraam en stilgeboorte. Ook in onze gemeente wordt deze pijn geleden, soms stilzwijgend omdat we niet weten hoe we erover moeten spreken en of dit mag. We mogen hier oog en hart voor hebben en spreek hier gerust over in een pastoraal gesprek.

Op Eeuwigheidszondag worden ook deze kinderen, met of zonder naam, genoemd.

We verwijzen hierbij naar de volgende websites:

<https://stilgeboortebegeleidingveluwe.nl>

<https://berouwbaar.nl>

<https://stichtingstill.nl>

2. Kerkelijke begeleiding

De kerkelijke gemeente leeft met haar leden mee in alle situaties van het leven. Dat geldt zeker voor rouw. Naast de pastorale ondersteuning van stervenden en hun familie nemen we graag ruimte om op de dag van de begrafenis woorden van troost en vermaning uit de Bijbel te spreken tot de nabestaanden. Alle (nabestaanden van) leden van de Hervormde Gemeente te Emst kunnen voor hun begrafenis en de begeleiding daaromheen een beroep doen op predikant en kerkenraad. In dit hoofdstuk, het vorige hoofdstuk en de volgende hoofdstukken proberen we zo helder mogelijk aan te geven wat wenselijk en mogelijk is rondom het sterven, begraven en de tijd daarna. Uiteraard is het onmogelijk om elke situatie te voorzien en te beschrijven. De predikant en kerkenraad houden de vrijheid om met het oog op de concrete situaties af te wijken van wat beschreven is.

De sterfdag

Wanneer iemand overleden is, dient de predikant¹ (indien afwezig de scriba en/of wijkouderling) zo spoedig mogelijk te worden ingelicht, tegelijk met een begrafenisondernemer. Op de sterfdag zelf hoeft nog niet alles voor de begrafenis te worden geregeld; alleen datum en tijdstip van rouwplechtigheid en begrafenis moeten zo snel mogelijk worden vastgesteld. Met name rondom nationale en christelijke feestdagen kan het soms nodig zijn dat de kaart snel wordt opgesteld, zodat deze op tijd kan worden bezorgd.

Het vastleggen van wensen over de kaart, bijvoorbeeld in het boekje 'Goed voorbereid', kan de nabestaanden dan tot grote steun zijn.

Voor het opbaren van overledenen is in ons kerkelijk centrum De Hoeksteen een afgesloten opbaar ruimte (aula) aanwezig. Deze beschikt over een koeling. Van de opbaar ruimte heeft alleen de beheerder en de begrafenisondernemer een sleutel. Nabestaanden kunnen tijdelijk een sleutel te leen krijgen.

Voor het gebruik van De Hoeksteen bij begrafeningen is een uitgebreid reglement van kracht. Dit reglement is bekend bij de beheerder van De Hoeksteen, de kerkenraad en de begrafenisondernemers. Het is goed om een bewuste keuze te maken voor een begrafenisondernemer.

Tussen sterven en begraven

In de dagen voorafgaand aan de begrafenis zal de predikant met de naaste familie spreken over de invulling van de rouwplechtigheid. De familie heeft dan ook de gelegenheid om over de overledene te vertellen wat voor de

predikant belangrijk is en om samen stil te staan bij het overlijden.

Wilt u ook een rouwkaart aan de kerkenraad sturen? Doet u dit zo spoedig mogelijk, bijvoorbeeld via WhatsApp of e-mail of persoonlijke overhandiging?

Condoleren

Meestal is er gelegenheid tot condoleren op de avond voor de begrafenis. Soms ook direct voorafgaand aan de rouwplechtigheid. Dit vindt plaats in het gebouw waar de overledene is opgebaard. Ons kerkelijk centrum De Hoeksteen kan hiervoor worden ingezet. Het voordeel van een avond-condoleance is dat het voor de meeste mensen mogelijk is de familie te condoleren. Bij het condoleren voor of na de begrafenis is het voor velen niet mogelijk.

3. De dag van begraven

Plek van de rouwdienst

De rouwplechtigheid kan in de kerk worden gehouden. Het is echter ook mogelijk om deze in ons kerkelijk centrum De Hoeksteen te laten plaatsvinden; in de grote zaal is ruimte voor ongeveer 100 personen. In de kerk is geen beamer en geluidsinstallatie (behalve voor microfoon) aanwezig, in De Hoeksteen is dit wel aanwezig.

In de regel leidt de eigen predikant de rouwplechtigheid, in de vacaturetijd de consulent of een andere door de kerkenraad aan te wijzen voorganger.

In de regel betreft het geen ambtelijke dienst.²

Openbaar of besloten

Uitgangspunt is dat de rouwplechtigheid openbaar is. Dit geeft iedereen de gelegenheid om mee te leven.

---

1. Momenteel geldt de richtlijn dat ds. A.M. van Mourik (in de regel) de rouwplechtigheid leidt als het gaat om een gemeentelid van 69 jaar of jonger en ds. E. Versluis (in de regel) de rouwplechtigheid leidt als het gaat om een gemeentelid van 70 jaar of ouder.

---

2. Betreft het (op uitdrukkelijk verzoek van de nabestaande(n)) wel een ambtelijke dienst dan is de liturgie van de rouwplechtigheid overeenkomstig de zondagse erediensten. Zie de plaatselijke regeling van de Hervormde gemeente Emst, te vinden op de website.

We zijn door de Heere God als mensen aan elkaar gegeven en mogen elkaar steunen en troosten rondom een overlijden. ‘Condoleren’ betekent letterlijk ‘samen treuren’. Op verzoek van de nabestaanden kan de plechtigheid een besloten karakter hebben maar dit heeft niet de voorkeur.

Rouwdienst of dankdienst

Soms wordt gekozen voor de uitdrukking ‘dankdienst voor het leven van...’. Dit is niet onjuist, maar het is goed om te beseffen dat er volop ruimte mag zijn voor verdriet en rouw. Ook is het van belang ons te realiseren dat we rondom een rouwplechtigheid oog in oog staan met de dood, die niet bij het leven hoort. Wel mogen we door het zorgvuldig invullen van de begrafenisplechtigheid de overledene ‘de laatste liefde bewijzen’. Het gaat bij een rouwplechtigheid niet in de eerste plaats om het gedenken van de overledene (waarbij de overleden persoon centraal staat) maar om te midden van verdriet en rouw te luisteren naar het Evangelie van Jezus Christus, naar woorden van houvast en troost in de Bijbel (waarbij de Heere God centraal staat). De centrale boodschap komt niet van ons als rouwendenden maar het komt van de andere kant, van boven!

Orde van de dienst (liturgie)

Vooraf is met de familie gesproken over eventueel te zingen psalmen/liederen en het in- en uitleidend orgelspel. We kunnen hiervoor een beroep doen op onze eigen organisten. We willen het zingen in rouwplechtigheden graag stimuleren. Wanneer in een rouwplechtigheid gezongen wordt, is een gedrukte liturgie nodig. Deze wordt door de begrafenisondernemer gemaakt op basis van wat de predikant aandraagt. De orde van de dienst (liturgie) bevat globaal gesproken de volgende onderdelen: stilte/stil gebed, votum, zingen, gebed,

Schriftlezing, overdenking, zegenbede.³ Vaak wordt op meerdere momenten gezongen en gebeden. Er is in de eerste helft van de plechtigheid ruimte voor inbreng van familie of andere nabestaanden (bijvoorbeeld een ‘in memoriam’), zie hiervoor de bijlage. Op deze manier heeft het Woord van God (de Bijbel) het laatste woord tijdens de plechtigheid.

Zaken om rekening mee te houden

Over het uitspreken van een ‘in memoriam’, lied of gedicht door familie of andere nabestaanden dient vooraf te worden overlegd met de voorganger. In een brede dorpsgemeente als de onze is er ruimte voor verschillende belevingen, maar de inbreng mag geen afbreuk doen aan, laat staan in strijd zijn met de verkondiging van het Woord en de geloofsbeleving in Gods gemeente. Tijdens de rouwplechtigheid willen we alleen ruimte geven voor het laten horen of laten zingen van christelijke muziek/liederen.⁴

Tijdens de rouwplechtigheid spreken we niet tot de dode (die ons niet meer hoort) maar tot de levende God, Die ons wil horen. Hij ontfermt Zich over allen die te midden van rouw en verdriet de toevlucht tot Hem nemen.

In een rouwplechtigheid worden geen collecten gehouden.

Ten aanzien van het gebruik van bloemen zijn we terughoudend. Laten we de dood niet al te zeer ‘verbloemen’, hoe oprecht en meelevend dit ook bedoeld is.

Tijdens de condoleance en de koffietafel/broodmaaltijd is er indien gewenst ruimte om persoonlijke foto’s, geluidsfragmenten en/of videobeelden te delen. Tijdens de rouwplechtigheid zelf bieden we hiervoor geen gelegenheid.

3. Zie twee voorbeelden in de bijlage

4. Zie hiervoor de opmerkingen rondom muziek in de bijlage.

Van de rouwplechtigheid wordt een geluidsofopname gemaakt. Ook wordt de plechtigheid via de kerkradio en ons YouTube-kanaal⁵ uitgezonden, tenzij er met de nabestaanden andere afspraken worden gemaakt.

Het komt steeds vaker voor dat tijdens de uitvaart en in de dienst foto's of video's worden gemaakt. Het is wenselijk dat dit heel onopvallend gebeurt en dat hierover vooraf overleg is met de predikant.

Voor het laten luiden van de kerkklok na afloop van de plechtigheid dient contact te worden opgenomen met de begrafenisondernemer.

Op de begraafplaats

Als er op een andere plaats begraven wordt dan de algemene begraafplaats aan de Kerkhofweg in Emst en er gebruik gemaakt wordt van volgauto's, is het aan te raden hierin ook een plaats voor de predikant en de ouderling te reserveren.

Op de begraafplaats zijn de handelingen sober. Het open graf spreekt zijn eigen taal. Na een eenvoudig grafwoord zal de predikant voorgaan in het belijden van het algemeen en ongetwijfeld christelijk geloof (de 12 Artikelen) en in het bidden van het Onze Vader.

Eventuele toespraken dienen sober en kort te zijn. De begrafenisondernemer geeft gelegenheid voor toespraken nadat de predikant is uitgesproken.

We hechten er veel waarde aan dat de overledene ook echt wordt begraven, dus dat de kist ook daadwerkelijk en zichtbaar in de aarde wordt neergelaten. Wat de Bijbel zegt over begraven als het zaaien van een zaad in de akker is één van de motieven hierachter.

Vaak keert de stoet terug naar het gebouw

---

5. Dit alleen bij een rouwdienst in het kerkgebouw, omdat daar de benodigde audiovisuele apparatuur geïnstalleerd is.

waar de rouwplechtigheid gehouden is. Er is dan eventueel nog gelegenheid tot condoleren en een koffietafel/broodmaaltijd indien dit gewenst is. In de regel verzorgt de aanwezige (wijk)ouderling of de predikant daarbij de opening met gebed en Schriftlezing, die vaak direct ook als afsluiting van de rouwplechtigheid wordt gezien.

4. Na de dag van begraven

Pastorale nazorg

Na de dag van de begrafenis gaat voor de meeste mensen het gewone leven weer verder. Voor hen die de lege plaats dagelijks ervaren, is dat anders. Neem gerust contact op met de wijkouderling en/of predikant als u behoefte heeft aan pastoraal contact.

Als er een bericht van overlijden van een gemeentelid binnenkomt bij de kerkenraad, zal dit in de eerstvolgende kerkdienst bij de afkondigingen worden genoemd. Er wordt daarbij een moment stilte betracht.

Eeuwigezondag

Eind november, op de laatste zondag van het kerkelijk jaar (de zogenoemde Eeuwigezondag), worden de overledenen van het afgelopen jaar herdacht. De dienst staat in het teken van gedenken, verdriet, maar ook woorden van troost en perspectief vanuit het Evangelie. De nabestaanden worden door middel van een brief vooraf op de hoogte gebracht en uitgenodigd om bij deze kerkdienst op zondagmorgen aanwezig te zijn.

Wat kost het?

De kosten die gemaakt worden voor het gebruik van De Hoeksteen (opbaren, condoleance, rouwplechtigheid en koffietafel) worden langs schriftelijke weg bij u in rekening gebracht. In overleg met de begrafenisondernemer kunnen deze kosten vanuit een begrafenisverzekering betaald worden.

De totale kosten voor een begrafenis, inclusief

de grafsteen, liggen in de buurt van € 10.000,-. De pastorale begeleiding rond sterven en begraven, evenals het leiden van de rouwplechtigheid, zijn in principe kosteloos. Wel valt te overwegen, ook als u geen financiële band met de gemeente (meer) hebt, een vrijwillige bijdrage aan het college van kerkrentmeesters over te maken.

Tenslotte

De dood is een vijand. Hij hoort niet bij het leven. De dood is aangrijpend: van tijd naar eeuwigheid. Sterven betekent bovendien: verschijnen voor de Rechter van hemel en aarde. Ziende op onze schuld en zonde, verdienen wij uit onszelf niet anders dan dat deze rechtvaardige Rechter ons met de eeuwige dood zal straffen. Jezus Christus echter kwam op aarde om plaatsvervangend te lijden en te sterven. Hij ging naar de hemel om plaats te bereiden. Voor wie? Voor allen die in Hem geloven als Koning en Zaligmaker. Hij heeft de dood overwonnen en daarom is voor wie in Hem gelooft de dood het einde niet, maar het begin van eeuwige heerlijkheid!

Boeken en materialen

Om verder te lezen:

- <https://allesoverrouw.nl/> (een website met veel goede materialen en toerusting vanuit een christelijke achtergrond)
- <https://rijksoverheid.nl/overlijden>
- Ds. P. Vermaat: Voorbereiding voor de laatste reis
- Ds. P. Vermaat: Liever toch bezoek, over de laatste eer
- Drs. R. van Kooten: Dichter bij het einde
- Manu Keirse: Helpen bij verlies en verdriet
- Linda Klein & Joop Stolk: Rouwen om een kind
- Joke Verweerd: Troostpleister, over verdriet, verlies en veerkracht.
- Ds. J. Belder en dr. A.A. Teeuw: Mijn leven voltooid?
- Tim Keller: Sterven
- René van Loon: Gaan voor God, hoofdstuk 10: Als christen omgaan met de dood

- Marieke Henselmans heeft diverse boeken geschreven met praktische handreikingen rond dit thema. Onder meer 'Wegwijzer voor nabestaanden'. Zie ook haar website www.meegeven.nl.

Voor jongvolwassenen:

- Annemarie van Heijningen: Durf te leven met de dag

Voor kinderen:

- Linda Klein & Nynke Mare Talsma: Om nooit te vergeten (een christelijk kinderboek om samen te praten over de dood)

Bij de scriba (scriba@kerkemst.nl) zijn de volgende documenten op te vragen:

- Brochure van de Gereformeerde Bond over 'Begraven en cremieren'
- Artikel van ds. H. G. de Graaf (in het blad De Waarheidsvriend) over 'Omgaan met de dood'
- Boekje 'Goed voorbereid'; een boekje dat speciaal binnen onze gemeente ontwikkeld is om tal van zaken in te vullen als aanwijzing voor nabestaanden
- Bijlage voor ouders bij het boekje 'Om nooit te vergeten' van Linda Klein en Nynke Mare Talsma. Hierin worden handvatten en tips gegeven om met kinderen te praten over de dood.

Bijlage

De volgende twee voorbeelden worden gegeven om zoveel mogelijk duidelijkheid te scheppen. Als er bijvoorbeeld de wens is om een keer extra of minder te zingen dan is dat niet uitgesloten door deze voorbeelden, maar deze geven een handvat om de orde van dienst goed in te vullen. Wanneer er sprake is van zingen/muziek/orgelspel betreft dit in het kerkgebouw altijd christelijke muziek. Ook in De Hoeksteen heeft dit onze uitdrukkelijke voorkeur, maar in overleg met de familie kan er ruimte gegeven worden voor een ander lied. Dit zal per situatie bekeken worden, omdat de ene liedtekst en muzieksoort de andere niet is.

Orde van dienst - Voorbeeld 1:

- De begrafenisondernemer vraagt ieder, zo mogelijk, te gaan staan.
- De kist wordt binnen gedragen onder orgelspel en/of zang (keuze van de melodie door de familie)
- De begrafenisondernemer heet ieder welkom
- [gelegenheid 1 voor de familie om in te vullen met bijvoorbeeld een in memoriam, gedicht, muziek of lied]
- Stilte/Stil gebed
- Votum
- [gelegenheid 2 voor de familie om in te vullen met bijvoorbeeld een in memoriam, gedicht, muziek of lied]
- Zingen
- [gelegenheid 3 voor de familie om in te vullen met bijvoorbeeld een in memoriam, gedicht, muziek of lied]
- Gebed
- Schriftlezing
- Zingen
- Overdenking
- Zingen
- Gebed
- Zingen
- Zegenbede
- De kist wordt uitgedragen onder orgelspel en/of zang (keuze van de melodie door de familie)

Orde van dienst - Voorbeeld 2:

- De begrafenisondernemer vraagt ieder, zo mogelijk, te gaan staan.
- De kist wordt binnen gedragen onder orgelspel en/of zang (keuze van de melodie door de familie)
- De begrafenisondernemer heet ieder welkom
- [gelegenheid voor de familie om in te vullen met bijvoorbeeld een in memoriam, gedicht, muziek of lied]
- Gebed
- Schriftlezing
- Overdenking
- Zingen
- Zegenbede
- De kist wordt uitgedragen onder orgelspel en/of zang (keuze van de melodie door de familie)